

Sygn. akt IV CZ 89/06

POSTANOWIENIE

Dnia 23 listopada 2006 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Zbigniew Strus (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Mirosław Bączyk

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz

w sprawie z powództwa H.P.
przeciwko PP. Spółce z o.o.
o ochronę dóbr osobistych i zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 9 listopada 2006 r.,
zażalenia powoda
na postanowienie Sądu Apelacyjnego
z dnia 12 września 2006 r., sygn. akt [...],

1. oddała zażalenie,

**2. oddała wniosek o przyznanie pełnomocnikowi ustanowionemu
przez Sąd kosztów nie opłaconej pomocy prawnej udzielonej
powodowi z urzędu.**

Uzasadnienie

Postanowieniem z 18 lipca 2006 r. Sąd Apelacyjny odrzucił apelację powoda od wyroku Sądu Okręgowego w B. z 8 marca 2006 r. Wskazując art. 373 k.p.c. jako podstawę, Sąd ustalił, że powód – zwolniony od kosztów sądowych w całości, został zobowiązany zarządzeniem Przewodniczącego z 8 maja 2006 r., doręczonym 22 maja 2006 r., do uiszczenia opłaty podstawowej w kwocie 30 zł. Powód zaskarżył to zarządzenie zażaleniem, które zostało odrzucone, a ponadto wnosił o „umorzenie opłaty podstawowej”. Wniosek i zażalenie zostały odrzucone postanowieniami z 6 czerwca 2006 r. i 11 lipca 2006 r. Powód wystąpił wówczas o ustanowienie pełnomocnika z urzędu i wniosek ten został uwzględniony, przy czym sąd określił przedmiotowy zakres umocowania do postępowania zażaleniowego przed Sądem Najwyższym. Po wyznaczeniu radcy prawnego D.S. przez Dziekana Rady OIRP, pełnomocnik wystąpiła do Sądu Apelacyjnego z wnioskiem o przywrócenie terminu do wniesienia zażalenia na postanowienie z 18 lipca 2006 r. w przedmiocie odrzucenia apelacji oraz wniosła zażalenie (oznaczone datą 29 sierpnia 2006 r.) na to postanowienie, zarzucając naruszenie art. 5 k.p.c. w zw. z art. 114 kodeksu karnego wykonawczego i domagając się uchylenia zaskarżonego postanowienia oraz dwóch wcześniejszych postanowień tegoż Sądu z 6 czerwca 2006 r. oraz z 11 lipca 2007 r. Dodatkowo wносиła o przyznanie zwrotu nie opłaconych kosztów pomocy prawnej oraz o zastosowanie art. 99 ustawy z 28 lipca 2005 r. u.k.s.c.

Postanowieniem z 4 września 2006 r. Sąd Apelacyjny przywrócił powodowi termin do złożenia zażalenia na postanowienie z 18 lipca 2006 r. (o odrzuceniu apelacji, a następnym postanowieniem z 12 września 2006 r. odrzucił zażalenie wniesione przez pełnomocnika, na podstawie art. 130² § 3 k.p.c. w związku z art. 14 ust. 2 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych -Dz.U.2005 r. Nr 167, poz.1398 ze zmianą (dalej u.k.s.c.). Dalszym postanowieniem z 26 września 2006 r. Sąd przyznał na żądanie pełnomocnika 277 zł tytułem zwrotu kosztów nie opłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu i wydatków wraz z podatkiem od towarów i usług.

Na postanowienie Sądu Apelacyjnego z 12 września 2006 r. w przedmiocie odrzucenia zażalenia powód wniósł zażalenie, w którym zarzucił naruszenie art. 99 u.k.s.c. i wnosił o uchylenie zaskarżonego postanowienia, a także o przyznanie nieopłaconych kosztów pomocy prawnej udzielonej z urzędu. W uzasadnieniu wyraził zapatrywanie, iż opłaty podstawowej wg art. 14 nie można utożsamiać z opłatą stałą w rozumieniu art. 12 w zw. z art. 11 i art. 13 u.k.s.c. Dlatego Sąd II instancji winien był dokonać oceny zażalenia z 29 sierpnia 2006 r. w aspekcie oczywistej zasadności i w razie podzielenia stanowiska skarżącego rozstrzygać je merytorycznie, a w razie odmiennej oceny wezwać powoda do uiszczenia tej opłaty.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. przedmiotem oceny są przesłanki odrzucenia zażalenia wniesionego przez radcę prawnego na postanowienie o odrzuceniu apelacji od wyroku wydanego po wejściu w życie ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych.

Skutki czasowe wejścia w życie tego aktu określa art. 149 ust. 1, stanowiący że w sprawach wszczętych przed dniem wejścia w życie ustawy stosuje się, do czasu zakończenia postępowania w danej instancji, dotychczasowe przepisy o kosztach sądowych.

Rozwiązanie przyjęte w ustawie określane mianem bezpośredniego działania nowej ustawy z zachowaniem stadialności jest spotykane w ustawach regulujących postępowanie. Nie ma wątpliwości, że w sprawie należy stosować przepisy nowe, skoro dotyczą wszczęcia nowego stadium – postępowania odwoławczego. Wniesienie apelacji od dnia 2 marca 2006 r. podlegało zatem przepisom art. 14 ust. 2 i art. 100 ust. 2 u.k.s.c. oraz art. 130² § 3 k.p.c.

2. Skutki wniesienia zażalenia bez uiszczenia opłaty podstawowej przez pełnomocnika wyznaczonego przez sąd.

Art. 130² § 3 k.p.c. dodany przez art. 126 pkt 12 u.k.s.c. stanowi, że sąd odrzuca bez wezwania o uiszczenie opłaty pismo wniesione przez adwokata, radcę

prawnego lub rzecznika patentowego środki odwoławcze lub środki zaskarżenia (apelację, zażalenie, skargę kasacyjną, skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, sprzeciw od wyroku zaocznego, zarzuty od nakazu zapłaty, skargę na orzeczenie referendarza sądowego) podlegające opłacie w wysokości stałej lub stosunkowej obliczonej od wskazanej przez stronę wartości przedmiotu zaskarżenia.

Zastosowanie tego przepisu do stanu faktycznego sprawy wymaga wpiery rozstrzygnięcia, czy opłata podstawowa w wysokości 30 zł, którą zgodnie z art. 100 § 2 u.k.s.c. ma obowiązek uiścić strona zwolniona od kosztów sądowych w całości m. in. od zażalenia (art. 14 ust. 2 oraz art. 3 ust. 2 pkt 2 u.k.s.c.) jest opłatą stałą. Zagadnienie należy do wątpliwych i w piśmiennictwie (również w komentarzach) do tego aktu spotyka się umotywowane poglądy sprzeciwiające się stawianiu znaku równości między opłatą stałą a podstawową. Nie można jednak bagatelizować argumentów przeciwnych, wskazujących na funkcję tej kategorii opłat, tj. łatwość ustalenia i zbędność działań arytmetycznych, a te cechy wykazuje opłata podstawowa, dlatego należy się zgodzić z uchwałą Sądu Najwyższego z 21 listopada 2006 r., III CZP 109/06 wyjaśniającą, że opłata podstawowa, określona w art. 14 ust. 3 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych /.../, jest opłatą w wysokości stałej w rozumieniu art. 130² § 3 k.p.c.

Ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych zawiera wyjątek od rygoryzmu związanego z obowiązkiem pełnomocników zawodowych ustalania wysokości i uiszczenia opłat stałych i stosunkowych. Wyjątek ten wynika z art. 99 u.k.s.c., stanowiącego że *nie pobiera się opłaty sądowej, a uiszczoną opłatę zwraca się, jeżeli zażalenie, wniesione na zarządzenie przewodniczącego o zwrocie pisma albo na postanowienie sądu o odrzuceniu środka zaskarżenia, sąd uzna za oczywiście uzasadnione*. W ten sposób realizowany jest przywilej strony działającej ku naprawieniu oczywistego błędu funkcjonariusza władzy publicznej.

Przepis, mający podobne założenia aksjologiczne jak art. 395 § 2 k.p.c., również nie daje bezpośrednich wskazówek, jak należy godzić przepisy art. 130² § 3 k.p.c. i art. 99 u.k.s.c. w fazie wstępnego badania. Art. 397 § 2 k.p.c. w związku

z art. 370 k.p.c. dopuszcza a nawet zobowiązuje sąd pierwszej instancji do odrzucenia nieopłaconego zażalenia w razie spełnienia się przesłanek określonych art. 130² § 3 k.p.c. Ocena przesłanki „oczywistej zasadności” podlega jednak kontroli sądu wyższej instancji.

Konkludując, można stwierdzić, że pełnomocnik zawodowy (adwokat, radca prawny) ponosi poważne ryzyko nieuiszczenia opłaty należnej od zażalenia, dlatego w praktyce skarżący nieraz wybierają wariant bezpieczniejszy, tj. starają się wykazać oczywistą zasadność zażalenia w uzasadnieniu łącząc je z żądaniem zwrotu opłaty uiszczonej (art. 99 u.k.s.c.).

W rozpoznawanej sprawie badanie przez Sąd Najwyższy przesłanki zwolnienia ustawowego od opłaty sądowej od zażalenia na postanowienie z 18 lipca 2006 r., w ramach kontroli postanowienia Sądu Apelacyjnego z 12 września 2006 r. wypada niekorzystnie dla skarżącego. Zarzut naruszenia obowiązku informacyjnego sądu orzekającego o odrzuceniu apelacji z powodu nieuiszczenia opłaty sądowej jest nieuzasadniony merytorycznie. Zgodnie z art. 2 ust. 2 u.k.s.c. do uiszczenia kosztów sądowych obowiązana jest strona, która wnosi do sądu pismo podlegające opłacie lub powodujące wydatki, chyba że ustawa stanowi inaczej. W świetle przepisów art. 3 ust. 2 pkt 2, art. 14 ust. 2 i art. 100 ust. 2 u.k.s.c. nie budzi też wątpliwości obowiązek powoda uiszczenie opłaty podstawowej mimo zwolnienia od kosztów sądowych w całości. W tym miejscu rozważań pojawia się wątpliwość, czy przepisy te mają zastosowanie, jeżeli strona nie jest w stanie zgromadzić nawet kwoty 30 zł stanowiącej opłatę podstawową? Jest to problem zgodności niektórych przepisów omawianej ustawy z aktami normatywnymi wyższego rzędu (art. 6 Konwencji o ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności oraz art. 45 ust. 1 Konstytucji) wskazywany w uzasadnieniu zażalenia. Wymagałby on rozważania przez Sąd Najwyższy (pod kątem art. 193 Konstytucji), gdyby skarżący wykazał, że hipoteza postawionego pytania odnosi się do powoda. Tymczasem, należy zgodzić się tylko z zapatrywaniem pełnomocnika skarżącego, że obowiązek uiszczenia opłaty wywodzony z art. 130² § 3 k.p.c. nie oznacza obowiązku wykładania przez pełnomocnika własnych środków na uiszczenie opłat. W ramach podstawowego stosunku łączącego pełnomocnika z klientem nie jest to zabronione, ale

w odniesieniu do pełnomocnika wyznaczonego przez sąd zakres jego obowiązków określają ustawy, a z ustaw ustrojowych (prawa o adwokaturze oraz ustawy o radcach prawnych) oraz z kodeksu postępowania cywilnego wynika jedynie obowiązek pełnomocnika z urzędu udzielania pomocy prawnej, a nie finansowania kosztów sądowych obciążających stronę. Odmienna wykładnia dopatrująca się obowiązku ponoszenia przez radców prawnych i adwokatów opłat sądowych (w granicach od 30 zł do 100.000 zł) byłaby niezgodna z art. 84 i art. 217 Konstytucji.

Powyższe stwierdzenia nie uchybiają natomiast obowiązkowi udzielania prawnej pomocy w uzyskaniu środków na uiszczenie opłaty. Pełnomocnik skarżącego wskazała w zażaleniu jedno z możliwych źródeł, w postaci zapomogi miesięcznej, przyznawanej przez dyrektora zakładu karnego w wysokości do 1/10 przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia pracowników.

Oprócz tego, ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U.04.64.593, ze zm.) w art. 39 ust. 1 przewiduje możliwość przyznania zasiłku celowego dla załatwienia ważnej sprawy bytowej, co w kontekście deklarowanej w art. 23 ust. 2 pomocy w załatwieniu spraw urzędowych dopuszcza udzielenie zasiłku na pokrycie opłaty podstawowej.

Należy domniemywać, że powód w chwili przyjmowania do zakładów karnych, przed doręczeniem mu wezwania do uiszczenia tej opłaty, był zgodnie z art. 79b § 1 k.k.w. zapoznany z podstawowymi aktami prawnymi dotyczącymi wykonywania kary pozbawienia wolności i porządkiem wewnętrznym zakładu karnego, w szczególności z prawami i obowiązkami (§ 9 ust. 2 rozp. Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności (Dz.U.03.152.1493). Ponieważ w zażaleniu nie wykazał podjęcia starań o uzyskanie kwoty 30 zł, bezprzedmiotowa staje się okoliczność czy był informowany z innych źródeł o uprawnieniu do uzyskania zapomogi pieniężnej. Od chwili ustanowienia pełnomocnika z urzędu obowiązek informowania o uprawnieniach istotnych dla wypełnienia obowiązków strony procesu i prawnych możliwości uzyskanie niezbędnej kwoty wchodzi w zakres pomocy prawnej.

Podjęcie przez powoda starań o zgromadzenie omawianej kwoty mogłoby być oceniane w aspekcie winy przy żądaniu przywrócenia uchybionego terminu do wniesienia apelacji, natomiast wniesione przez pełnomocnika zażalenie nie poparte dowodami, że powód obiektywnie nie miał możliwości zadośćuczynić obowiązkowi uiszczenia opłaty - nie mogło być uznane za oczywiście uzasadnione. Implikuje to konieczność uznania, że postanowienie Sądu Apelacyjnego było zgodne z art. 130² § 3 k.p.c. i zwalnia od rozważania „problemu konstytucyjnego” w sprawie.

Wniosek o przyznanie zwrotu kosztów nie opłaconej pomocy prawnej udzielonej powodowi z urzędu nie mógł być uwzględniony z następujących względów:

Podstawę rozstrzygnięcia stanowią przepisy rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (Dz.U.02.163.1349 ze zm.) wydane na podstawie upoważnienia wynikającego z art. 22³ ust. 2 ustawy o radcach prawnych. Według § 15 rozporządzenia koszty nieopłaconej pomocy prawnej ponoszone przez Skarb Państwa obejmują:

- 1) opłatę w wysokości nie wyższej niż 150% stawek minimalnych, o których mowa w rozdziałach 3 i 4, oraz
- 2) niezbędne, udokumentowane wydatki radcy prawnego.

Regulacja opłat za pomoc prawną udzielaną z urzędu w postępowaniu odwoławczym wg rozporządzenia opiera się na zasadzie instancyjności, z uwzględnieniem rodzaju środka odwoławczego (zaskarżenia), przy czym wysokość określono według sądu właściwego do rozpoznania merytorycznego. Stawka minimalna kwotowa dotyczy zatem postępowania apelacyjnego, kasacyjnego, zażaleniowego i jest zryczałtowana, obejmując wszystkie podjęte czynności procesowe i inne (np. porady, opinie, pisma). W rozpoznawanej sprawie, w której ustanowienie pełnomocnika obejmowało postępowanie zażaleniowe przed Sądem Najwyższym konieczność dwukrotnego wnoszenia zażalenia, była wywołana uchybieniem skutkującym odrzuceniem jej zażalenia. W związku z tym należy wskazać, że według ugruntowanego orzecznictwa Sądu Najwyższego

wniesienie pisma podlegającego odrzuceniu nie stanowi udzielenia pomocy prawnej, a skoro Sąd Apelacyjny mimo to przyznał wynagrodzenie pełnomocnikowi, to wyczerpuje ono prawo pełnomocnika do zwrotu kosztów w „postępowaniu zażaleniowym przed Sądem Najwyższym” do którego była zobowiązana.

Z przytoczonych zasad Sąd Najwyższy na podstawie art. 394¹ § 2 i 3 k.p.c. w związku z art. 398¹⁴ postanowił jak na wstępie.